

2. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році : *Інформ. бюлетень*. Київ : ДПтС України, 2016. 20 с.

3. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році. *Інформ. бюлет.* Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

4. Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : затверджені постановою Ради Міністрів УРСР від 27 лютого 1991 р. № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-91-%D0%BF>.

5. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у місцях позбавлення волі : навчальний посібник / за заг. ред. д. ю. н., проф. О.М. Джузи та д. ю. н., проф. О.Г. Колба. Київ : Вид-во Кондор, 2016. 236 с.

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.32>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЯКІ ОХОПЛЮЮТЬСЯ ПОНЯТТЯМ «РЕЙДЕРСТВО»

Коломійчук В'ячеслав Олегович,
здобувач
(Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна)

У статті розкривається загальна характеристика кримінальної відповідальності за рейдерство, наголошується на великій кількості рейдерських атак на території країни, здійснюється огляд статистичної інформації щодо злочинів у сфері рейдерства.

Зауважено, що у вітчизняному законодавстві кримінальна відповідальність за рейдерство запроваджена досить недавно – з 2014 року. Зазначені зміни викликали низку дискусій із приводу доцільності прийняття окремої статті до Кримінального кодексу України, оскільки була думка, що для притягнення до кримінальної відповідальності за рейдерські захоплення, залежно від вчинених діянь, можна застосовувати інші статті Кримінального кодексу України.

Автором підтримана позиція, що законодавцем правильно прийнято рішення щодо криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, оскільки це дає можливість провести розмежування між господарсько-правовими і кримінально-правовими відносинами в цій сфері, а визначення у диспозиції вказаної статті конкретних видів неправомірних рейдерських діянь дозволяє їх відрізнити від суміжних злочинів, тим самим забезпечуючи невідворотність кримінальної відповідальності за злочин, що посягає на сферу господарювання.

У статті звертається увага на необхідність формування сучасної ефективної кримінально-правової політики держави у сфері запобігання та протидії злочинам, які охоплюються поняттям «рейдерство». Зауважується, що така політика має носити комплексний характер: необхідним є забезпечення реалізації кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочини, які охоплюються поняттям

«рейдерство», щоб уникнути вчинення подібних злочинів у подальшому; подолання прогалин у господарському законодавстві в частині регулювання діяльності суб'єктів господарювання (особливо акціонерних товариств, обігу цінних паперів).

Ключові слова: рейдерство, злочини у сфері господарської діяльності, кримінально-правова політика у сфері рейдерства, протиправне заволодіння майном підприємства.

CURRENT STATUS AND EFFECTIVENESS OF UKRAINE'S CRIMINAL JUSTICE POLICY IN THE FIELD OF PREVENTION AND COUNTERACTION TO CRIMES COVERED BY THE CONCEPT OF "RAIDING"

Kolomiichuk Viacheslav Olehovych,
External Postgraduate Student
(Kyiv National University of Trade
and Economics, Kyiv, Ukraine)

The current status and effectiveness of Ukraine's criminal justice policy in the field of prevention and counteraction to crimes covered by the concept of raiding.

The article describes the general characteristics of criminal responsibility for raiding, emphasizes the large number of raider attacks in the country, reviews statistical information on crimes in the field of raiding.

It is noted that criminal law for raiding has been introduced recently in national legislation – since 2014. These changes provoked a number of discussions about the expediency of adopting a separate article in the Criminal Code of Ukraine, as it was thought that other articles of the Criminal Code of Ukraine could be used to prosecute raider seizures depending on the actions taken.

The author supported the position that the legislator correctly made a decision on criminalization of unlawful seizure of property of an enterprise, institution, organization, since this makes it possible to draw a distinction between economic and criminal relations in this field, and to determine in the disposition of the specified article specific types of illegal raider actions allows them to be distinguished from related crimes, thereby ensuring the inevitability of criminal liability for a crime that encroaches upon the sphere of the economic activity.

The article draws attention to the need to formulate a modern effective criminal policy of the state in the field of prevention and counteraction to crimes covered by the concept of raiding. It is noted that such a policy should be complex in nature: it is necessary to ensure the implementation of criminal law that establishes responsibility for crimes for crimes covered by the concept of raiding in order to avoid committing such crimes in the future; overcoming the gaps in the economic legislation in terms of regulating the activities of economic entities (especially joint stock companies, circulation of securities).

Key words: raiding, crimes in the sphere of economic activity, criminal law policy in the sphere of raiding, unlawful seizure of property of the enterprise.

Прагнення нашої держави інтегруватися до європейської спільноти стає додатковим потужним стимулом політико-правових та соціально-економічних перетворень, у реалізації яких важлива роль належить ефективній державній політиці у сфері подолання рейдерства. Враховуючи нещодавні парламентські вибори та формування нового уряду, з'явилась упевненість у зміцненні вітчизняної економіки, ефективному захисті середнього та малого бізнесу, протидії незаконному заволодінню власністю, що є важливою складовою частиною бізнес-клімату в Україні.

Адже однією із ключових проблем українського бізнесу є рейдерські атаки. За даними Генеральної прокуратури України, з 2013 року в Україні відбулося 1690 рейдерських захоплень, понад 500 – за останні два роки, про це повідомляє Opendatabot – платформа для роботи з відкритими даними [1].

Також про велику кількість рейдерських атак на території нашої держави свідчить і щорічний світовий рейтинг захисту права власності, відповідно до якого Україна станом на 2019 рік посідає 71 місце серед 190 країн [2]. До речі, якщо визначати місце серед країн-сусідів та країн пострадянського простору, то позиції нашої держави – одні з найнижчих (наприклад, Молдова посідає 47 місце, Білорусь – 37, Росія – 31, Казахстан – 28). У свою чергу як кращі увійшли такі країни пострадянського простору: Грузія зайняла 6 місце в загальному рейтингу, Литва – 14, Естонія – 16, Латвія – 19. Але позитивна динаміка також є, оскільки у 2015 році Україна взагалі посідала 123 місце.

Попри це, нинішнє законодавство все одно потребує змін, зокрема в частині формування ефективної кримінально-правової політики держави у сфері запобігання та протидії злочинам, які охоплюються поняттям «рейдерство», що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Джерельною базою для написання цієї статті стали наукові розробки таких вчених, як: Б. Андрушків, О. Беліков, З. Варналій, Б. Грек, Н. Грищенко, Н. Кирич, М. Лящунко, К. Мамонов, М. Мельник, І. Мазур, Р. Панасенко, Б. Сааджан та ін. Їхні роботи мають методологічне значення та використовуються як вихідні дані у процесі визначення сучасної кримінально-правової політики у сфері протидії рейдерству.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей сучасного стану та ефективності кримінально-правової політики України у сфері запобігання та протидії злочинам, які охоплюються поняттям «рейдерство».

Рейдерство має надзвичайно широке поширення в нашій державі, про високий рівень його використання свідчать численні факти: в Україні діє щонайменше 40–50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються з досвідчених юристів та високопрофесійних економістів; рейдерство набуло в Україні системного характеру: кожного року фіксується значна кількість захоплень; висока результативність рейдерських атак – понад 90% закінчуються «успіхом» для рейдерів; середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000%; українське рейдерство має відчутний кримінальний складник: протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди навіть співробітників правоохоронної системи тощо [3]. На думку членів Антирейдерського союзу підприємців України, така ситуація стала можливою через бездіяльність законодавчої, виконавчої та судової гілок влади щодо усунення рейдерської загрози і відсутність рішучих дій із захисту прав власників.

Розкриваючи сучасний стан кримінально-правової політики України у сфері запобігання та протидії злочинам, які охоплюються поняттям «рейдерство», слід відзначити, що Генеральна прокуратура України відносить до рейдерських захоплень правопорушення, які проходять за двома статтями Кримінального кодексу України (далі – КК України): протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України) та протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України) [4]. До того ж за статистичними даними протидія законній господарській діяльності зустрічається майже в три рази частіше [1].

Здійснюючи невеликий історичний екскурс, зауважимо, що у вітчизняному законодавстві до 2013 року взагалі не передбачалося кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Дане правопорушення кваліфікувалося за окремими статтями КК України.

Так, раніше питання протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації охоплювалося поняттям «рейдерство», яке не було визначене законодавством, але використовується в Україні та за її межами. Такі «рейдерські» дії кваліфікувалися за ст. 223 КК України «Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску», ст. 219 КК України «Доведення до банкрутства», ст. 356 КК України «Самоправство», ст. 206 КК України «Протидія законній господарській діяльності», ст. 375 КК України «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» тощо.

І лише із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 10 жовтня 2013 року внесено доповнення до КК України, який доповнено двома статтями 205-1 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців» і 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», які повинні забезпечувати ефективну кримінально-правову протидію протиправному поглинанню та захопленню підприємств [5]. Кожна із цих статей є своєрідним «винаходом» українського законодавця, хоча в європейських державах вони діють уже давно. У нашій державі зміни, якими передбачено кримінальну відповідальність за злочини, які охоплюються поняттям «рейдерство», набули чинності лише з 28 березня 2014 року.

Зазначені зміни викликали низку дискусій серед науковців, державних діячів та юристів із приводу доцільності прийняття окремої статті до КК України, яка передбачала кримінальну відповідальність за рейдерську діяльність, оскільки була думка, що для притягнення до кримінальної відповідальності за рейдерські захоплення залежно від вчинених діянь можна застосовувати інші статті Кримінального кодексу України.

Так, прихильники цієї позиції вважають, що боротися із силовими захопленнями підприємств можливо за чинним кримінальним законодавством, і тому криміналізація рейдерства як окремого суспільно небезпечного діяння шляхом установлення відповідальності за його вчинення у спеціальній кримінально-правовій нормі не вбачається доцільною, оскільки це призведе до надмірності криміналізації і потребуватиме доведення суб'єктивних ознак, тобто умислу на протиправне захоплення підприємств [6–7]. Основна проблема, на їхню думку, полягає в тому, що статті, які містяться в КК України, не працюють або працюють неефективно, у зв'язку з чим особи, дії яких мають усі ознаки складу злочину, до кримінальної відповідальності не притягуються.

Прихильники іншої позиції стверджують, що проблема протидії рейдерству в Україні залишається актуальною. Це зумовлено, поряд із іншими чинниками, тим, що в КК України відсутня норма, яка б чітко передбачала відповідальність за захоплення підприємств, а також тим, що на практиці майже неможливо провести розмежування між господарсько-правовими і кримінально-правовими відносинами у цій сфері, чим успішно користуються рейдери для ухилення від кримінальної відповідальності [8].

На думку Р.А. Панасенка, останній напрям більш релевантний та ефективний для боротьби з «українським рейдерством». Передусім він дозволить відокремити рейдерство від багатьох інших складів злочину, що мають значно менший ступінь суспільної небезпечності. При цьому такий шлях призведе до появи в КК України лише одного нового складу злочину, тоді як унаслідок криміналізації рейдерських дій як кваліфікуючих ознак інших складів злочинів виникне багато нових кваліфікуючих складів злочинів [9].

Проаналізувавши вищевикладене, зазначимо, що законодавцем правильно прийнято рішення щодо криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації, оскільки це дає можливість провести розмежування між госпо-

дарсько-правовими і кримінально-правовими відносинами в цій сфері, а визначення у диспозиції вказаної статті конкретних видів неправомірних рейдерських діянь дозволяє їх відрізнити з-поміж діянь, що передбачені складами суміжних злочинів, тим самим забезпечуючи невідворотність кримінальної відповідальності за злочин, що посягає на сферу господарювання.

Останніми роками в Україні, на відміну від країн з розвинутою економікою, де об'єднання підприємств здійснюється цивілізовано і в межах національного законодавства, ці процеси здебільшого відбуваються з використанням протизаконних і неетичних методів, супроводжуються порушенням прав і законних інтересів акціонерів. І хоча в зарубіжних країнах об'єднання компаній часто розглядається як позитивний процес, має на меті зниження витрат на менеджмент і спрямоване на підвищення конкурентоспроможності, в Україні рейдерство – це подальший перепродаж активів підприємств, спрямований насамперед на власне збагачення рейдерів.

Фактично нині відбувається протиправний перерозподіл власності, а не процес економічної оптимізації. Крім цього, рейдерство суттєво підриває економічну безпеку держави, негативно впливає на міжнародний імідж країни, що, звичайно, знижує її інвестиційну привабливість. Тобто рейдерство в Україні можна визначити як протиправні дії, що здійснюються групою висококваліфікованих фахівців, метою яких є заволодіння незаконним шляхом активів власників протиправними діями.

У сучасних умовах господарювання на вітчизняних підприємствах зростає вплив рейдерства як негативного економічного явища, що не тільки гальмує їх розвиток, але й впливає на рівень безпеки держави. В Україні визначено найбільші рейдерські групи: «Приват», «Фінанси та кредит», «Альфа-груп». Наслідками рейдерських атак було захоплення таких підприємств, як: ЗАТ «ДОПСОК»; Дніпропетровський будинок побуту; Дніпропетровський ринок «Озерка»; ЗАТ «Дніпропетровський олійно-екстракційний завод» (корпорація Bunge); Універмаг «Дитячий світ», ЗАТ «Агрофірма «Пролісок» (м. Львів); Готельний комплекс «Бригантіна» (м. Херсон); Кременчуцький сталеливарний завод та ін. [10, с. 80]

У науковій літературі для посилення боротьби з рейдерством в Україні запропоновано здійснення заходів: надати Службі безпеки України більше повноважень по боротьбі з рейдерством; знизити рівень корупції в усіх гілках влади; переглянути умови відповідальності суддів за неправомірні дії по відношенню до власників майна; розробити прозорі законодавчі норми для захисту приватної власності; запровадити заходи по неможливості здійснення рейдерських захоплень; удосконалити нормативну базу, щоб неможливо було уникнути правосуддя за неправомірні дії [11].

Дійсно, слід погодитися, що розроблення таких заходів та їх виконання стане надійною основою для подолання кримінального рейдерства, яке нині активно відбувається в Україні, та запровадити рейдерство як явище легального бізнесу (відповідна практика має місце в зарубіжних розвинутих країнах, де рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства), за допомогою якого будуть здійснюватися стратегії злиття та поглинання на користь усім суб'єктам господарювання на законодавчому підґрунті.

Щодо сучасного періоду, то новосформованим урядом боротьба з рейдерством проголошена одним із пріоритетних напрямів діяльності [12]. Зокрема, передбачено трансформацію комісії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації на ефективний інструмент боротьби з рейдерством. По-перше, скаргу до комісії можна буде подати онлайн через iGov (це простіше і зменшить кількість помилок під час подачі). По-друге, всі висновки комісії будуть публікуватися онлайн негайно після підписання такого висновку, це забезпечить єдину практику розгляду для всіх та прозорість. І по-третє,

змінено принципи роботи комісії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації: до роботи комісії долучатимуться не чиновники, а висококваліфіковані та високооплачувані юристи з приватного сектору.

Також Міністерство юстиції активно працює над удосконаленням вітчизняного законодавства, усуненням колізій та подоланням прогалин у правовому регулюванні відносин, покликаних захистити суб'єктів господарювання від рейдерства. Наразі триває активна робота над новим «антирейдерським» законом, так званим Законом «Рейдерство Стоп». До розроблення цього нормативно-правового акту залучені й представники таких провідних бізнес-асоціацій, як Американська торговельна палата, Європейська Бізнес-Асоціація, Спілка українських підприємців, Офіс ефективного регулювання BRDO й Офіс бізнес-омбудсмена. До співпраці також залучено органи Національної поліції, Генеральної прокуратури, Національного антикорупційного бюро України для удосконалення порядку обміну інформацією про рейдерські захоплення.

Здійснено вже й ряд позитивних змін, серед яких можна виділити такі: посилення відповідальності державних реєстраторів – введена кримінальна відповідальність за злочини у сфері державної реєстрації бізнесу і прав на нерухоме майно; децентралізація державної влади на право проведення реєстраційних дій, для проведення реєстраційних дій тепер можна звернутися до нотаріуса; істотне звуження принципу «екстериторіальності» – реєстраційні дії щодо бізнесу можна проводити лише в межах регіону/області реєстрації; скасування вимоги подавати для проведення реєстраційних дій статут попередньої редакції – усі установчі документи мають зберігатися в електронному вигляді; обов'язкове нотаріальне засвідчення підписів на установчих документах (на статутах і протоколах загальних зборів учасників) [13].

Підсумовуючи основні результати проведеного дослідження, слід визнати, що проблема подолання рейдерства має комплексний характер, і одним лише введенням кримінальної відповідальності за силовий (найбільш простий) варіант рейдерства її не вирішити. Необхідним є впровадження системних обґрунтованих змін у законодавство, в тому числі таких, що стосуються діяльності господарських (особливо акціонерних) товариств, обігу цінних паперів та в цілому діяльності правоохоронних і контролюючих органів нашої країни. Також важливим є забезпечення реалізації кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочини, які охоплюються поняттям «рейдерство», щоб уникнути вчинення подібних злочинів у подальшому. Необхідним є й забезпечення максимальної прозорості та дієвості процесу боротьби з рейдерськими атаками, що можливо здійснити шляхом розроблення і вжиття першочергових заходів щодо подолання (як мінімум, значного зменшення) цього негативного явища.

Список використаних джерел:

1. З 2014 року кількість рейдерських захоплень зростає щороку. URL: <https://opendatabot.ua/blog/198-raiders>
2. Rankings & Ease of Doing Business Score. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine>.
3. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juli/1.htm>
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1666-19>

6. Грек Б. Проблеми кримінальної відповідальності за рейдерство та шляхи їх вирішення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 1. С. 75–81.
7. Здоронок Г. Хозяйственный спор или рейдерство? *Юридическая практика*. 2008. № 18–19. 29 апреля. С. 28–30.
8. Грищенко Н. Соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 258–263.
9. Панасенко Р.А. Щодо криміналізації та тлумачення «рейдерства» в Україні. URL: <http://ukrainianpravo.narod.ru/index/0-3>
10. Мамонов К.А. Визначення рейдерства: теоретичні підходи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6 (2). С. 79–82.
11. Сааджан В.А., Волкова Д.В. Рейдерство – стратегія злиття та поглинання: особливості в Україні : збірник тез Міжнар. наук.-практ. конф. «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств». ОНПУ, 2017. С. 117–120.
12. Уряд посилив боротьбу з рейдерством у сфері державної реєстрації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-posiliv-borotbu-z-rejderstvom-u-sferi-derzhavnoyi-reyestraciyi>
13. Ніпіаліді О.Ю. Рейдерство як реальна загроза безпеці власника бізнесу в Україні. *Правова держава*. 2019. Вип. 34. С. 83–88.

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.33>

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ З УРАХУВАННЯМ ОБ'ЄКТИВНИХ РИЗИКІВ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Пащенко Костянтин Сергійович,
кандидат юридичних наук, суддя
(Окружний адміністративний суд
м. Києва, м. Київ, Україна)

У статті визначено стан правового регулювання обігу криптовалют в Україні. На підставі аналізу міжнародного досвіду відзначено, що на сучасному етапі нормативне регулювання обігу криптовалют спрямоване на нейтралізацію об'єктивних ризиків відмивання доходів і фінансування тероризму. Автор розглядає моделі розроблених міжнародною практикою підходів до правового регулювання діяльності суб'єктів, що здійснюють операції з криптовалютами, і формує пропозиції для українського законодавця щодо обрання підходу до такого регулювання обігу криптовалют в Україні, який нівелює ризики відмивання доходів і фінансування тероризму. Наголошено на особливості досвіду США, де підрозділи фінансової розвідки визнали діяльність ряду суб'єктів криптоекономіки діяльністю фінансової установи в розумінні Закону «Про банківську таємницю». Виділено три підходи до регулювання ризиків протидії відмивання доходів та фінансування тероризму під час розроблення нормативного регулювання операцій із криптовалютами: внесення змін безпосередньо в національний закон про протидію відмиванню доходів та фінансуванню теро-